

О. П. ВІВЧАРИК

УДК 94(4)«1917»

ЦЕНТРАЛЬНА РАДА–КРАЙОВА ВЛАДА В УКРАЇНІ, ТА ВХОДЖЕННЯ ДО НЕЇ ПОЛЬСЬКОЇ ПАРТІЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ І ЇЇ ДІЯЛЬНІСТЬ

Стаття торкається проблеми участі національних меншин в українській національній революції, діяльності національних політичних партій та громадських організацій.

Ключові слова: національна революція, Центральна Рада, польський політичний рух.

Статья касается проблемы участия национальных меньшинств в украинской национальной революции, деятельности национальных политических партий и общественных организаций.

Ключевые слова: национальная революция, Центральная Рада, польское политическое движение.

There were investigated some questions of the national minorities participation in the national revolution, the activity of the national political parties and public organizations.

Перемога Лютневої буржуазно-демократичної революції 1917 року, яка остаточно повалила ненависний усім народам Росії царизм, створила принципово нову, небачену раніше політичну ситуацію для діяльності всіх партій. Вперше в історії свого існування вони могли діяти легально, відкрито, без будь-яких перешкод і утисків з боку нового уряду в умовах відносної демократії. Все це дозволило кожній партії зайняти дійсно те місце, яке вона посідала серед інших партій і відчутти, яким авторитетом вони користувалися серед найширших мас народу.

Нова політична ситуація вимагала тепер від кожної партії чіткого визначення нової стратегії і тактики, відповіді на головне питання: куди йти далі, який шлях обрати для здійснення своїх програм і планів? Вирішення цього питання вже на початку 1917 р. зумовило появу в Україні ще одного альтернативного центру влади – Центральної Ради – громадсько-політичного об'єднання, що утворилося 4 березня 1917 р. у Києві [10, 9].

23 червня 1917 р. у Києві відбувся з'їзд польських організацій в Україні, який гаряче вітав прагнення українського народу до політичного визволення і заявляв, що поляки почувають себе одвічними громадянами України, готові дружно працювати для творення основ власного життя українського народу із забезпечення прав меншості польського населення [1, 22].

Попри очевидну близькість між українцями та поляками, зокрема конфесійну (хоча українці – греко-католики, а поляки – римо-католики) та культурно-мовну (єдине слов'янське походження), різниця в їхньому соціальному статусі спричинювала напруженість у міжетнічних відносинах. Поряд з секретарством польських справ, значну роботу щодо гуртування польської людності, оборони їхніх прав проводила Польська партія соціалістична (лівиця) [7, 32].

Перетворення Центральної Ради у краєву владу в Україні привело до того, що тепер до неї пішли представники російських політичних партій – меншовики і есери, а

також кадети, які раніше не переносили, образно кажучи, „українського духу” Центральної Ради. Тому в новий склад Центральної Ради, як крайовий орган влади, увійшло близько 200 представників від російських партій: загальноросійських меншовиків і есерів – 40 чол., кадетів – 10, єврейських – 35 чол., польських – 15 чоловік депутатів і таке інше [9, 12].

Процес створення політичних партій в Україні в цілому мав свої особливості. В зв'язку із жорстоким монархічним режимом та відсутністю громадських свобод виникали, перш за все, політичні партії революційного напрямку, які намагалися скинути самодержавно-феодалний лад шляхом загальнонародної революції. У 1917 р. таких партій налічувалося понад 100.

Прийняття II Універсалу Центральної Ради, проголошеного 3 липня 1917 р. дало можливість національним меншинам, які проживають в українських землях, перетворити Раду на єдиний найвищий орган революційної демократії України. „Український народ, сам довгі літа боровшись за свою національну волю й нині її здобувши, буде твердо охороняти волю національного розвитку всіх народностей, на Україні сущих, тому оповіщаємо: що народам великоруському, єврейському, польському й іншим на Україні признаємо національно-персональну автономію для забезпечення їм права та свободи самоврядування в справах їх національного життя. Та доручаємо нашому Генеральному Секретарству національних справ подати нам у найближчій часі законопроект про національно-персональну автономію” [2, 12].

У перші тижні існування української Центральної Ради представництво в ній запроваджувалося за територіальним (від губерній, українських колоній у Росії і міст Одеси, Катеринослава і Харкова), професійним (від робітників, селян, кооперативів, студентства, військових, духовенства, науковців, просвітніх організацій), та партійним (від автономістів-федералістів, соціал-демократів,

радикальних демократів, соціалістів-революціонерів, соціалістів-самостійників) принципами. Наприкінці травня останні були доповнені ще й національним принципом [8, 22].

По-перше, це свідчило про досягнення порозуміння між українською демократією та неукраїнськими революційними демократичними колами, по-друге, воно дало змогу перетворити Українську Центральну раду з органу суто національного у Тимчасовий крайовий парламент, тобто у справжній центр політико-правового життя в Україні. Національним меншостям надавалася кількість місць у Центральній раді згідно з чисельністю тієї чи іншої людності за принципом пропорційного представництва. По 2 місяця могли зайняти меншовики, більшовики, бундівці, російські есери, народні соціалісти, об'єднані соціалісти-сіоністи, Поалей Ціон, Польська партія соціалістична, Білоруська партія соціалістична. На початку липня питання про представництво національних меншостей спочатку було вирішене стосовно Малої ради і Генерального секретаріату. Особливо активними були національні організації, котрі розташовувалися у Києві. Вони претендували на представництво від усіх провінцій України. Врешті-решт після довгих дебатів було прийнято рішення поновити Малу раду і Генеральний секретаріат 30 % національних меншостей.

У період з 8 по 10 липня до 40 членів Комітету Української Центральної ради додалися ще 2 члени Центральної ради, а також 18 представників різних партій та громадських організацій. До Малої ради увійшло по 2 представники від Київської ради солдатських депутатів, російських меншовиків, російських есерів та по 1 – від Київського виконавчого комітету громадських організацій, кадетів, Польської партії соціалістичної (лівиця), Комітету польських демократичних організацій, Бунду, Об'єднаних єврейських соціалістичних партій, Об'єднаних

єврейських демократичних організацій, сіоністів. Таким чином, кількість членів Комітету досягла 60 чоловік.

11 липня відбулося засідання Малої ради з участю численних представників неукраїнської людності. „Вітаю Вас, товариші, – сказав М. Грушевський, відкриваючи засідання, – вже не як гостей, а як товаришів-співробітників. Я впевнений, що наша спільна праця виведе Україну на шлях розцвіту і нової зорі” [4, 25].

На засіданні Малої ради 28 липня М. Зільберфарбом була внесена пропозиція Українську Центральну раду поповнити 257-ма представниками національних меншостей з числа тих партій і груп, які вже мали на той час місця у Малій раді. Комісія, утворена раніше для вирішення цього питання, була доповнена президією Української Центральної ради у повному складі, і на неї було покладено остаточний розподіл місць національних меншостей [5, 10].

Питання про поповнення Центральної ради делегатами від національних меншостей стало, мабуть, головним на IV сесії Центральної ради, яка розпочала свою роботу 6 серпня 1917 р. Представництво від них у 30% було затверджено і у Великій раді. У перший же день роботи сесії її гаряче вітали від імені різних єврейських партій – Махове, М. Гутман, І. Гольдеман, О. Золотарьов, Н. Сиркін, від польських партій – В. Рудницький, К. Лукашевич, від росіян – Я. Гендельман, М. Коган [11, 14].

На IV сесії було вирішено надати у Центральній раді 104 місця представникам росіян (обрано було на той час 79, прибуло на сесію 72), 50 – представникам євреїв (обрані і присутні на сесії всі), 20 – представникам поляків (обрані і присутні на сесії 11). Усього з 792 членів Центральної ради 198 мали обиратися від не українців. На самій же сесії до складу Центральної ради було введено 140 осіб неукраїнської національності. Місця у Центральній раді розподілилися після 9 серпня 1917 р., з них від польських соціалістів – 4 представники,

а від польської партії соціалістичної (лівиці) – 7 представників.

Проблема національних меншин постала дуже гостро. У січні 1918 року Українською Центральною радою було ухвалено Закон про національно-персональну автономію. За депутатів будь-якої національності повинні були подати голоси лише виборці однойменної національності, тобто українців обирали лише українці, поляків – поляки, євреїв – євреї, німців – німці. Активне виборче право надавалося громадянам з 20 років, пасивне з 28. Голосування мало бути загальним, безпосереднім, рівним, таємним і пропорційним [3, 41].

Польська партія Соціалістична охопила території Галичини і Цешинської Сілезії. Вона визнавала право поляків на власну державу, проте не виключила боротьбу за незалежність до своєї програми. Польська партія соціалістична (центральна) була схожа на Російську меншовицьку та Українську соціал – демократичну. Партія підтримувала незалежність Української Республіки. Більшість польської партії соціалістичної (відомої під назвою Польська партія – лівиця) переходила на революційні і інтернаціоналістичні позиції. Наголошувався її загально- польський масштаб. Метою партії становила боротьба за незалежну демократичну Польщу, керовану економічними засадами, важливими для робітників. Програма виходила з постулату добровільної федерації непольських національностей, що колись входили до складу Речі Посполитої. Одним з чільних діячів став Юзеф Пілсудський. В агітації Польської партії Соціалістичної велику роль відіграли друковані видання, передусім головний орган партійної преси – ROBOTNIK. Обіг нелегальних видань, так звані бібули, становив зрештою важливий складовий елемент праці будь-яких угруповань. Цю роль відігравали і легальні органи преси [6, 87].

Партія соціалістична (ліва) відрізнялася від Російської соціал-демократичної

робітничої партії лише в національному питанні. Партія усвідомлювала потребу України в незалежності, але ставила за мету досягнення влади, пам'ятаючи при цьому про головне – національне питання. Поляки розглядали українців як природних союзників проти російського імперіалізму. Керівники партії бачили в національному повстанні єдиний шлях до відновлення Польської держави.

Головною метою партії було створення незалежної Польщі, яка мала стати „великою” державою для того, щоб залишитись „незалежною”. Головною загрозою існування Польщі як держави, вважалася Росія, а отже для досягнення мети було необхідним докласти всіх зусиль (як дипломатичних так і військових), щоб протистояти відродженню та зростанню сильної Росії. Створення „союзу”, „федерації” чи „альянсу” з сусідніми державами, особливо з тими, що виникли на руїнах царської Росії, бачилося членами партії як найбільш дієвий інструмент міжнародної політики Польщі [6, 33].

Таким чином, проголошення автономії, здійснене Центральною Радою, відповідало вимогам часу і було логічним кроком у розвитку української національно-демократичної революції. Національні меншини, зокрема польські соціалісти, котрі входили до складу Центральної Ради,

ставили за мету досягнення влади, але головною, як для українців так і поляків, залишилася ідея створення своїх незалежних держав.

Джерелата література

1. Вітенко М. Польсько-українські відносини у Галичині: соціально-економічний аспект (остання третина XIX – початок XX ст.): Автореферат дис. канд. іст. наук / 07.00.02 – всесвітня історія. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича – Чернівці, 2006. – 18 с.
2. Винниченко В. К. Відродження нації. – Київ – Відень, 1920. Ч. II. – С. 74–80.
3. Гон М. Особливості міжетнічної взаємодії в контексті політичних процесів на західноукраїнських землях у міжвоєнний період: Моногр. – Рівне: Волинські обереги, 2006. – 431 с.
4. Грушевський М. Спомини // Київ. – 1989. – №8. – с. 128.
5. Дерев'яко І. П. Українсько-польські відносини 1918–1921 рр. політичний аспект: Автореферат дис. на здоб. наук ступ. канд. істор. наук – К.: Б. в., 2004. – 18 с.
6. Дильонгова Ганна. Історія Польщі 1795–1990. – К.: Києво-Могилянська академія, 2007. – 239 с.
7. Калакура О. Поляки – сусіди українців і давні жителі на їх етнічних землях / Українознавство – К., 2005 – №3. – с. 80–88.
8. Монолітій І. Західноукраїнський регіон як «Контактна зона» міжетнічних відносин у модерну добу // Віче. – 2007. – №15. – с. 39–41.
9. Нариси з історії суспільних рухів та політичних партій в Україні (XIX–XX ст.). – Львів: Світ, 2001. – 296 с.
10. Українська революція і державність (1917–1920 рр.): Наук. – бібліогр. вид. – К., 2001. – С. 254–398.
11. Українська Центральна Рада: документи і матеріали у двох томах. – Т.1. – К., 1996. – С. 39–40.